

Om jag er illa gjort,
om jag har gjort er väl,
jag vet det själv ej stort,
jag, skugga av min själ.
Ni, drömmar i min dröm,
förlåt mig och förglöm!

Farväl du vandringsstav,
jag nött dig länge nog.
Välkommen tysta grav!
Tack att du mot mig tog!
Tack att din frid du gav,
du dunkla, tysta grav!

Ovanstående dikt, funnen bland Dr Bernhard Estlanders efterlämnade papper, har redaktionen, genom vänligt tillmötesgående av den bortgångne författarens anhöriga, satts i tillfälle att publicera som ett sista bidrag av tidskriftens mångåriga, högt skattade medarbetare.

Dödsstraffet.

AV
Gunnar Landtman.

Om man bortser från året 1918 verkställdes den sista i Finland avkunnade dödsdomen år 1826. Av olika anledningar har emellertid under senaste skede frågan om exekution av dödsdömda brottslingar erhållit en viss aktualitet hos oss. Inom en del av våra domstolar har dödsstraffet visat sig äga anhängare (Högsta domstolen underlät dock denna vår, efter omröstning, att stadfästa Vasa hovrätts dom om denna straffform i ett uppmärksammat mordmål); i talrika tidningar har kravet på dödsstraffets införande framställts, och samma krav ingick denna månad i en resolution fattad vid ett av våra talrika folkmöten. Åtminstone någon uppmärksamhet synes frågan ha ägnats även inom justitieministeriet, att döma av att en tidningsman därstädes för en tid sedan erfarit, att ett huvudsakligt hinder för dödsdoms verkställande utgöres av stadgandet, att avrättning bör ske genom halshuggning, »enär det vore svårt att tänka sig, att någon skulle kunna förmås att i detta fall bliva bödel».

Vid en sådan handling som en persons avdagatagande spela i själva verket omständigheterna vid utförandet en betydande roll för den allmänna opinionen. Som ett av de mera barbariska förfarandena betraktas den hos oss förskrivna användningen av handbila. I jämförelse därmed representerar den från den stora revolutionen ryktbara giljotinen en elegantare metod, om än sistnämnda egenskap föga kommer till synes i den blodiga revolutionsfras från

1793, enligt vilken den livdömda »spottar ut sitt huvud» under bilen. Från Sverige, där handbilen år 1906 ersattes med fallbilen som avrättningsredskap och där dödsstraffet upphävdes 15 år senare, meddelas en del intressanta psykologiska rön av förre överdirektören i Fångvårdsstyrelsen Viktor Almquist (*Nordisk Tidkrift för Straffet*, 1921). Angående halshuggningsförfarandet anför överdirektör Almquist bland annat, att han av den man, som hade att om livet bringa den sista i Sverige avrättade kvinnan, erfarit att denne efter sänkningen av bilen drabbades av ett förstörande nervslag, från vilket han sedermera aldrig återhämtade sig. Mannen hade tidigare verkställt flere exekutioner, men att med kallt blod avliva en kvinna medelst handyx hade blivit honom för mycket.

Emellertid tro vi den intervjuade tjänstemannen i justitieministeriet taga fel i sin förmodan, att det i Finland vore svårt att uppbära en bödel, även om det för denne förskrivna redskapet utgjordes av en handbilen. Tvärtom synes det sannolikt att, beroende på omständigheterna, aspiranter ej skulle saknas, vilka åtog sig att mot ersättning utföra handlingen — spörsmålet allvar förbjuder oss att säga med nöje. Vid avlivandet av människor har man hos oss en icke oväsentlig vana, varigenom gärningens verkställande icke behövde emotses framkalla någon synnerlig upprördhet hos förövaren. Det är icke bödeln, som skulle rygga tillbaka, det är den intervjuade ämbetsmannen i justitieministeriet själv som gör det, och med rätta. Ty om även staten hos oss börjar aktivt deltaga i blodsdåden genom att sätta bilen i handen på villiga mästermän, kan man förstå, vilket tillskott till motbjudande barbari detta skulle medföra liksom också till demoraliserande ringaktning för människoliv.

I justitieministeriet synes man ha tänkt sig en förändrad verkställighetsfördordning angående dödsstraff, varigenom annanstädes tillämpade exekutionsförfaranden, såsom den elektriska stolen eller arkebusering, skulle ersätta halshuggningen. De talrika avrättningarna 1918, visserligen sannolikt i många fall av tvivelaktig laglighet, verkställdes förmodligen

mestadels genom arkebusering. Den n. v. verkställighetsfördordningen bestämmer därjämte, att avrättningen skall ske på fängelsegården i närvaro endast av vissa uppräknade personer. Denna föreskrift angående s. k. intramuran, icke offentlig exekution, måste anses i varje fall komma att bibehållas.

Av största teoretiska betydelse vid varje straffform är klargörande av *straffets ändamål*, d. v. s. det ändamål samhället vill ernå med straffet, eller hellre, det ändamål för vilket samhället inskrider mot brott. Detta inskridande behöver nämligen icke nödvändigtvis innebära »straff» i betydelsen av direkt avsett åsamkande av lidande åt brottslingen. Nödvändigheten av att omfatta en viss ståndpunkt i frågan om straffets ändamål framstår både för teoretikern, för domaren, för verkställaren och framför allt för lagstiftaren.

För vår del hålla vi för, att de olika synpunkterna vid brottslingars behandling behörigen tillgodoses genom principerna, att »straffet» åsyftar samhällets skyddande samt den brottsliges återbördande åt rättsordningen, ett dubbeländamål vars båda leder gemensamt böra hållas i sikte. Samhällets inskridande avser sålunda icke i första hand det redan begångna brottets sonande eller återgåldande, det utmättes icke *quia peccatum est*, utan dess verkan inriktas på framtiden: det åsyftar att hindra fortsatt brottslighet, *ne peccetur*.

Dessa åsikter omfattas icke allmänt. Bland andra anser Edv. Westermarck, att det mänskliga medvetandet icke tillfredsställes av att straffet enbart bestämmes enligt samhällsnyttan. Förbättringsprincipen, ensam tillämpad, skulle leda till oantagliga konsekvenser. Det finnes, anför han, ingen mer oförbätterlig klass av förbrytare än yrkesmässa lösdrivare och drinkare, varemot erfarenheten i många fall visat, att en person, som gjort sig skyldig till ett svårt brott, låter sig lätt förbättras. Enligt förbättringsteorien borde då den sistnämnde snart återfå sin frihet, medan mången som begått en jämförelsevis obetydlig förseelse finge sitta i fängelse hela sitt liv. — Dessa exempel

göra emellertid knappast rättvisa åt moderna strävanden vid brottslingars behandling.

Men, resonerar Westermarck vidare, man må icke inbilla sig, att straffet i verkligheten bestämmes eller någonsin kommer att bestämmas uteslutande av sociala nyttighets-hänsyn. Begäret att vedergälla är så starkt och förefaller så naturligt, att vi varken kunna låta bli att åtylda det eller på allvar ogilla att det åtlydes. Teorien att vi ha rätt att straffa förbrytaren endast för så vitt vi därigenom främja den allmänna välfärden, tjänar verkligen i det hela taget snarare som ett rättfärdigande av begäret att vedergälla än som en grundval för straffets tillämpning. Vi kunna knappast undgå att ha överseende med tillfredsställandet av en mänsklig drift, som synes nära nog outrotlig.

Denna förklaring beträffande straffet verkar icke fullt övertygande. Såsom Höffding anført, måste man fråga sig, med vilken rätt den enskilde skall underkastas lidande endast för att andras vedergällningskänsla må tillfredsställas. Först måste man klarlägga denna känslas värde och berättigande, innan man kan fordra, att den på ett sätt som drabbar en människa skall tillgodoses.

Den av folket överhuvud företrädda vedergällningskänslan befinner sig dessutom sällan i kriminella frågor på någon hög nivå. Härpå ger G. Aschaffenburg exempel i *Das Verbrechen und seine Bekämpfung*. Då folkets passion sättes i rörelse, tager sig densamma icke sällan oersonliga uttryck, såsom då vedergällningsbegäret kräver bestraffning även av sinnessjuka förbrytare, vilket icke är ovanligt vid brott som uppjagat folkmeningen. Särskilt bedrövliga yttringar visar folkets »rättskänsla» i politiskt upprörda tider gentemot antagonister. Offer för kollektiva våldsgärningar i forna och nuvarande tidsskeden vittna om värdet av folkets rättsåskådning vid orostillfällen. Det är den av insikt och skolning präglade rättsordningen, som har att vägleda den lättörda och oreflekterande folkopinionen. Angående vedergällningsbegäret måste också antagas, att i normala fall neutralisering av detsamma gentemot den i

och för sig likgiltige förbrytarens person ernås genom medvetandet om att han oskadliggöres, och detta sker ju genom tillämpning av principen om samhällets skyddande och brottslingens förbättring.

Dödsstraffet är avskaffat i Rumänien, Portugal, Holland, Italien, Norge (1906), Sverige (1921) samt det övervägande antalet schweiziska kantonen. I Finland, Belgien och Danmark samt i ett antal schweiziska kantonen är dödsstraffet praktiskt taget upphävt, emedan det ej bringas i verkställighet. I Italien fattades år 1926 ett regeringsbeslut om dödsstraffets återinförande vid vissa fall av attentat.

De argument, som anföras till förmån för dödsstraffet, äro överhuvud följande. Detta straff är det säkraste, ja man kan säga det enda säkra medlet att förhindra en förbrytare från återfall i samma brott eller från begående av andra brott. Där dödsstraffet tillämpas, har det därför i allmänhet gällt särskilt farliga förbrytelser. Genom brottslingens avrättning befrias samhället från nödvändigheten att under en lång tid, stundom under årtionden, sörja för hans underhåll. Risker för överfall på fängelsepersonalen är utesluten och likaså förnyat äventyrande av rättssäkerheten genom lyckad rymning. Dessutom ha en del författare anført synpunkten av rasurval, varvid dock är att beakta att för dess tillgodoseende andra effektiva medel stå till buds. Överhuvud rättfärdigas dödsstraffet verkningsfullast genom hänvisning till samhällets trygghete (jfr Aschaffenburg, a. a.).

Gentemot de framhållna synpunkterna ha å andra sidan motargument anförts. Intet hållbart skäl lär stå att finna, såges i *Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande* (Stockholm 1920), varför just i fråga om det ringa antal brott, för vilka dödsstraff kan tänkas komma till användning, inspärning såsom individualprevention vore ett mera otillräckligt medel för brottslingens oskadliggörande än i alla andra fall. Moderna fängelser äga också överhuvud tillfredsställande skyddsanordningar mot överfall.

Det jämförelsevis ringa antalet dödsdömda brottslingar

i kultursamhällena utgör också synbarligen anledningen till att deras underhåll vid straffets utdömande som livstidsfångelse endast i förbigående plägar åberopas till förmån för dödsstraff. Dessutom göres gällande, att en fånge, som under mycket lång tid kvarhålles i straffanstalt, vanligen hinna utbildas en så stor yrkesskicklighet, att han till fullo intjänar åt statsverket vad hans uppehälle kostar (Almquist, a. u.).

Utöver säkerhetsmotivet kunna synnerligt vägande argument icke anföras till förmån för dödsstraffet. Den gamla vedergällningsteorien har i vår tid icke stort anseende. Särskilt betänkligt är att till förmån för ett imaginärt vedergällningskrav bereda möjlighet för en folkopinion att inblandas sig i frågor rörande rättskipningen. Amerikanska lynchdomar lämna avskräckande exempel på skapande av en barbarisk folkstämning i frågor om utkrävande av dödsstraff. Att tala om en rättvis vedergällning åter vid dödsdomar kan knappast komma på tal. Likställandet t. ex. av en lustmördare med dennes offer innebure en grov kränkning. Dödsstraffet avklipper möjligheten av den brottsliga återbördande åt samhället och utesluter likaså rättandet av en dom, som avkunnats under oriktiga förutsättningar.

Den förnämsta och mest omdiskuterade synpunkten beträffande dödsstraffet gäller emellertid dess användning som medel att avskräcka från begående av grova brott. Ivrarna för dödsstraffet åberopa gärna dess påstådda avskräckande karaktär. Denna sistnämnda egenskap hos dödsstraffet är emellertid i hög grad underkastad tvivel. Utöver avskräckningen pläga dödsstraffets anhängare överhuvud framföra endast teoretisk argumentering. Genom att föröva sitt död, säges det, ådagalägger brottslingen att han icke respekterar en annans rätt att leva, men samtidigt berövar han sig själv rätten till okränkbarhet för sitt liv. — Vi skola icke dröja vid detta resonemang, som av brottslingen tar vägledning för samhällets lagskipning.

Gentemot dödsstraffet såsom avskräckningsmedel anför överdirektör Almquist överhuvud följande omständigheter: De brott, för vilka i ett kultursamhälles strafflag dödsstraff

kunde stadgas, begås i de flesta fall under förhållanden och av skäl, som hos gärningsmannen momentant antingen helt utesluta tanken på ett blivande straff eller skjuta denna tanke i andra planet. De krafter, som driva en person till ett brott av dylik art, äro i regel starkare än att de skulle motverkas av fruktan för straff, huru strängt detta än må vara tillmätt. En i en viss obestämd framtid emotsedd dödsdom verkar icke synnerligt skrämmande. Vi kunna tillägga: den verkar icke synnerligt skrämmande på en person före begäendet av ett brott, mera på den redan inburade brottslingen, men då är verkan för sen. Alla människor äro dömda till döden, ehuru ingen vet när exekutionen sker, och ändå leva vi fullständigt lugna. Det är först när dödens visshet är nära, som ångesten kommer. Men förbrytaren räknar icke med en död på avstånd såsom en följd av brottet.

Icke heller Aschaffenburg tror rätt på dödsstraffets avskräckande betydelse, och han varnar för överdriven optimism med avseende på avskräckning från brott genom straffhot överhuvud. Som illustration åberopar han några analogier ur det dagliga livet. Vi läsa ofta om att personer svårt skadats vid avstigning från en farande spårvagn — och hoppa själva ofta av i förtid för att inbespara några sekunder. Ingen ung man är obekant med den fara könssjukdomarna innebära, och dock utsätta sig dagligen otaliga för denna risk utan varje försiktighetsåtgärd, till skada i många fall för hela deras liv. Varje ung flicka vet vilka påföljder havandeskap utom äktenskapet medför, och dock födas i Tyskland årligen över 100,000 barn åt ogifta mödrar. Främmande lidande är en gång för alla icke eget lidande, och en endast möjlig men icke säker olycksåtgärd innebär icke någon tillräcklig varning. Framför allt förfelar varje avskräckning sitt ändamål, där brottslingens person icke är mottaglig för detta motiv, vilket är fallet vid otillräcklighet eller bristande tillräcklighet. — Enligt Aschaffenburg har man att som generalprevention gentemot brottslighet mindre räkna med direkt avskräckning än en successivt pågående social skoling. Där utvecklingen sker positivt, ter den sig närmast

som en småningom försiggående allmän höjning av mottagligheten för rätt och orätt.

I syfte att verka så mycket mera avskräckande plägade avrättningarna fordom verkställas offentligt. Ogynnsamma återverkningar av ett sådant förfarande ha emellertid nog samt iakttagits. De bloddrypande avrättningsscenerna minska känslan av respekt för människoliv och giva näring åt den råhet, som innebor i folknaturen. Det är förklarligt, att den som ser staten taga en medborgares liv under grymma former på grund av en måhända överilad handling, icke därigenom kan avhållas från att i egen sak taga hämnd genom mordiskt ingripande, utan att han snarare i exekutionen skall finna en eggelse och anvisning till liknande blodsutgjutelse (Almquist, a. u.).

I sistnämnda avseende stämma åsikterna överens. Den italienska kriminalisten Enrico Ferri, som var i tillfälle att bivista tvenne offentliga avrättningar i Paris, har på ett betydande sätt skildrat sina erfarenheter från dessa tillfällen. Intrycket på den åskådande förstadbefolkningen var helt annat än man hade emotsett. I stället för en dov skräck och avsky spordes nyfikenhet, fägnad över den ovana nervkitlingen, vadhållning om huru den livdömde skulle bära sitt öde, överhuvud föga av det allvar som sammanhör med ett sådant tillfälle. Tecken synas t. o. m. antyda, att den enastående roll som den livdömde spelar, det uppseende som ägnas hans gärningar, hans levnad, hans utseende och hans hållning vid avrättningen — tack vare publikens sensationslystnad, vilken underblåses av tidningspressen — kunna för psykopatiska individer beteckna en tillskyndelse till nya ogärningar.

Enligt de av Aschaffenburg meddelade uppgifterna ha i länder, där dödsstraffet icke längre tillämpas eller i hög grad inskränkts, ingen tillväxt kunnat iakttagas med avseende på sådana förbrytelser, vilka falla under denna straffform. För Finlands vidkommande förekom under det första årtiondet efter 1826 ett absolut årsmedelantal av 24 fall av domar för uppsåtligt dödande. Femtio år senare, under 1870-talet,

utgjorde årsmedeltalet endast 10 sådana brott, trots den ökade befolkningsmängden. Under den senaste perioden ha visserligen brottslighetssiffrorna i Finland starkt ökat, »men detta beror uppenbarligen på kända sociala och politiska förhållanden» (*Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande*).

I sitt slutomdöme rörande dödsstraffet nämner Aschaffenburg, att den lidelsefullhet, varmed särskilt anhängarna av denna straffform kämpat för densamma, syntes honom stå i kontrast mot frågans relativa oväsentlighet. Dödsstraffet framstår som en mindre viktig angelägenhet, i betraktande av det faktum, att de »dödsvärda» förbrytelseerna upptaga endast ett helt litet rum inom ramen för brottsligheten överhuvud. Bekämpandet av dessa brott med andra medel företer åtminstone icke ringare utsikt än tillämpningen av ett förfarande som en gång för alla präglas av brutalitet. Man må om dödsstraffet tänka vad man vill, dess bibehållande kommer att utöva ett lika oväsentligt inflytande på rätts-säkerheten och på uppfostran till rättslighet som dess avskaffande.

Ett liknande uttalande göres i det svenska betänkandet om dödsstraffets avskaffande. Efter åberopande av vissa rön från länder, där dödsstraffet upphävt och ersatts med någon form av livstidsfängelse, säges att dessa erfarenheter giva intet stöd för vare sig den ena eller andra straffformens överlägsenhet: om någon skillnad i berörda hänseende skulle finnas dem emellan, så är den skillnaden i varje fall så ringa, att den icke kan anses hava någon som helst praktisk betydelse. Undersökningen av erfarenheterna i länder som avskaffat eller bibehållit dödsstraffet ger på ingendera sidan något stöd för dödsstraffets överlägsenhet såsom allmänprevention.

Som en motståndare till dödsstraffet framstår professor A. Serlachius i *Förslag till ny strafflag* (Helsingfors, 1921), därur han h. o. h. utesluter dödsstraffet, visserligen utan någon mer ingående motivering. Han anför endast, att den för förslaget avgörande synpunkten har varit, att detta straff kan bevaras endast med fäst avseende på straffets

generella preventiva uppgift, men att det icke ens ur denna synpunkt sett befunnits oundgängligt, och framför allt, att det till sin natur är irrepairabelt. Ett verkställt dödsstraff kan på intet sätt sonas av samhället, om straffet efteråt skulle finnas vara grundat på något misstag, och sådana kunna aldrig h. o. h. undvikas.

Den liberala samhällsaskådningen kan betraktas som principiell motståndare till dödsstraffet. Denna straffform anføres måhända som oundgänglig under exceptionella förhållanden såsom i krig. Men även om detta vore riktigt, måste man beakta, att inga rättskulturella principer överhuvud äga normal tillämplighet under ett så snedvridet sakläge som ett krig. Det ligger nära till hands att kunna beteckna ett lands tillgripande av dödsstraffet som en social inkompetensförklaring.

Ur den kristna symbolikens bildskrift.

Av

I. Leopold.

Den romanska konstens verk i Spanien äro säkert de som äro minst kända utom konsthistorikernas krets. Och dock uppvisa de måhända de mest nationella dragen i landets rika och mångskiftande konstnärliga fysionomi. Den romanska stilen är icke på samma sätt som gotiken importerad från Frankrike och den har i ojämförligt mindre grad påverkats av arabisk ornamentik, som med gotik och renässans ingick en sådan mångfald förbindelser.

De romanska kyrkorna i Spanien äro svårtillgängliga; turisterna som blott besöker de stora konstcentra finner dem icke. Spanska tidskrifter reproducera emellertid ofta byggnader och ornamentik från detta skede, och dessa specialartiklar ha särskild dragning för oss som leva så avlägsna från all gammal arkitektur. Tidskriften *Raza Española*, som en tid redigerades av den framstående konsthistorikern *V. Lampérez* och som ännu ledes av hans änka, Blanca de los Rios, har ofta publicerat illustrerade artiklar över de gamla arkitektoniska skatterna, och den har följt denna tradition ända till senaste tid. För något år sedan ingick däri en artikelserie av en benediktinermunk, *Fray Ramiro de Pinedo*, som beskriver trenne kapital från klostret *Silos'* romanska korsgång.

Förf. är väl bevandrad i de heliga skrifterna, och likaså i sitt lands arkitektur: som en kyrkans män lägger han huvudvikten på den inneboende symboliken och den moraliska